

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده تخصصی آزاد

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی

بررسی سجاوندی جزء سی ام قرآن کریم در پنج ترجمه معاصر (الهی قمشه ای، پور جوادی، خرّمشاهی، فولادوند و زمانی)

استاد راهنما

دکتر نعمت الله ایران زاده

استاد مشاور

دکتر محمد حسن حسن زاده نیری

استاد داور

دکتر غلامرضا مستعلی پارسا

نگارش

کبری قاسمی

بهمن ۱۳۹۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بررسی سجاوندی جزء سی ام قرآن کریم

در پنج ترجمه معاصر

(الهی قمشه ای، پور جوادی، خرمشاهی، فولادوند و زمانی)

تقدیم به

پاره تن و میوه دل پیامبر ﷺ

فاطمه زهرا (سلام الله علیها)

و با سپاس فراوان از

پدر و مادر فداکار و همسر مهربانم که در تمامی لحظات

یار و یاورم بوده اند.

چکیده:

کاربرد علایم سجاوندی این امکان را به مترجم قرآن کریم می دهد تا در انتقال محتوای آیات آن به مخاطب بهتر عمل کرده و مخاطب را با آهنگ کلام وحی آشنا سازد.

کلید واژه:

قرآن، ترجمه، سجاوندی.

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
۳	بخش اول: علایم نشانه گذاری
۴	نشانه گذاری و پیشینه آن
۷	مهمترین علایم نشانه گذاری
۱۳	نشانه های سجاوندی در قرآن
۱۵	بخش دوم: ترجمه و مترجمان
۱۶	۱- ترجمه و مترجمان
۲۰	۲- پنج ترجمان قرآن
۲۰	۲-۱ مهدی محبی الدین الهی قمشه ای
۲۱	۲-۲ کاظم پورجوادی
۲۲	۲-۳ بهاءالدین خرمشاهی
۲۴	۲-۴ محمد مهدی فولادوند
۲۵	۲-۵ کریم زمانی
۲۸	بخش سوم: بررسی سجاوندی در سوره های جزء سی ام قرآن کریم
۲۹	سوره مبارکه نبا
۴۰	سوره مبارکه نازعات
۵۲	سوره مبارکه عبس
۶۱	سوره مبارکه تکویر

٦٩ سورة مباركة انفطار
٧٥ سورة مباركة مطففين
٨٤ سورة مباركة انشقاق
٩٢ سورة مباركة بروج
٩٩ سورة مباركة طارق و اعلى
١١٠ سورة مباركة غاشيه
١١٧ سورة مباركة فجر
١٢٦ سورة مباركة بلد وشمس
١٣٧ سورة مباركة ليل و ضحى
١٤٧ سورة مباركة انشراح و تين
١٥٤ سورة مباركة علق و قدر
١٦٣ سورة مباركة بينه و زلزال
١٧٢ سورة مباركة عاديات، قارعه و تكاثر
١٨٤ سورة مباركة عصر، همزه و فيل
١٩٤ سورة مباركة قريش، ماعون و كوثر
٢٠٤ سورة مباركة كافرون، نصر و مسد
٢١٣ سورة مباركة اخلاص، فلق و ناس
٢٢٢ نتیجه گیری
٢٢٤ پی نوشتها
٢٢٥ فهرست منابع

پیشگفتار

درباره تفاوت‌های گفتار و نوشتار، سخن فراوان بیان گشته و محققان هنوز هم به دنبال راه‌هایی جهت نزدیک سازی این دو نمود و ویژگی زبان اند.

در زبان گفتار معنا راحت‌تر منتقل می‌گردد و مخاطب سریع‌تر به غرض اصلی گوینده پی می‌برد، اما زبان نوشتار، در رساندن معنا و مفهوم اصلی متن با موانعی روبروست.

لحن و آهنگ کلام یکی از راهبردی‌ترین ابزار در انتقال دقیق معنای کلام است؛ در زبان گفتار به راحتی می‌توان از آن بهره گرفت و در زبان نوشتار نبود آن، گاه خواننده را با عدم درک محتوای کلام، روبرو می‌سازد. یکی از بهترین راهها برای جبران این کمبود در زبان نوشتار، استفاده از علائم سجاوندی است؛ این علائم با هماهنگ کردن متن با موسیقی کلام، در انتقال معانی اولیه و ثانویه آن، راهگشا خواهند بود. به کارگیری این علائم در هر متنی تأثیر بسزایی در درک محتوای آن دارد؛ ترجمه‌های متون دینی نیز از این امر مستثنا نیستند و بهترین این متون، قرآن کریم است که در انتقال حقیقت و معارف ناب آن، باید نهایت دقت و امانتداری از جانب مترجم اعمال شود، زیرا سرنوشت انسانها در گرو فراگیری تعالیم این کتاب آسمانی است. مترجم قرآن کریم، باید بر معارف آن اشراف کامل داشته باشد و برای انتقال درست مضامین آن از هر شیوه‌ای که کمک رسان است، استفاده نماید. جایگاه و نقش مترجم در این امر خطیر به حدی است که نمی‌توان به سادگی از آن گذشت.

یکی از شیوه‌های مؤثر در انتقال بهتر این معارف، استفاده از علائم سجاوندی است؛ این تحقیق به بررسی نحوه کاربرد این علائم در جزء سی ام قرآن پرداخته، از ترجمه‌های الهی قمشه‌ای، پورجوادی، خرّمشاهی، فولادوند و کریم زمانی استفاده کرده است (ترتیب معرفی مترجمان به لحاظ تقدّم زمانی بوده است).

قبل از شروع این بررسی برای آشنایی بیشتر با علائم نشانه گذاری، مطالبی درباره پیشینه آن، علائم سجاوندی در قرآن و معرفی مترجمان منتخب بیان گشته است.

این بررسی از سوره نبأ تا ناس انجام گرفته، نشانه‌های انتخابی مترجمان در جدولی کنار هم آورده شده و نشانه پیشنهادی در ادامه ذکر گشته است.

پس از جدول بررسی هر سوره، توضیحاتی دربارهٔ نشانهٔ پیشنهادی داده شده و ابتدای هر سوره محتوای کلی آن بیان گشته است، زیرا فهم دقیق متن در انتخاب این نشانه‌ها، بسیار مؤثر خواهد بود؛ در این راه از کتب تفسیری (المیزان، تفسیر نور)، کتاب تدبیر در قرآن (در بیان محتوای اصلی سوره‌ها، بیشتر از این منبع استفاده شده)، کتابهای صرفی و نحوی، کتابها و مقالات دیگری که در این زمینه، راهگشا بوده‌اند استفاده شده است؛ در پایان نیز، نتایج به دست آمده و هدف اصلی از این بررسی بیان گشته است.

این پژوهش با عنایت و لطف حضرت حق و راهنمایی‌های بجا و کارساز استاد ایران زاده و استاد حسن زاده به سرانجام رسیده است که از این بزرگواران کمال تشکر و قدردانی را دارم.

بخش اول: علایم نشانه گذاری

نشانه گذاری و پیشینه آن

انسان‌ها در تعامل با یکدیگر روشهای گوناگونی را به کار می‌گیرند. یکی از راه‌های انتقال معانی، الفاظ و واژگانی است که از طریق زبان میان انسانها رد و بدل می‌شود.

زبان خود دارای دو نمود و یا دو صورت ملفوظ و مکتوب است. از نظر زبان‌شناسان نمود ملفوظ (گفتار) دقیق‌تر از نمود مکتوب (نوشتار) است (ر. ک. باقری ۸۰).

زبان گفتار این ویژگی را دارد تا در انتقال معانی، بسیار سریع‌تر و صریح‌تر از نوشتار عمل کند. وقتی انسانی سخن می‌گوید، علاوه بر اندامهای گویایی، عضوهای دیگر بدن در رساندن بهتر معنا به مخاطب، او را یاری می‌کنند. این ویژگی را که در زبان گفتار وجود دارد، نمی‌توان در نوشتار نمایان ساخت، لذا خواننده یک اثر مکتوب ممکن است در درک مقصود نویسنده با مشکل روبرو شود. این کمبود در نوشتار، دانشمندان را بر آن داشت تا علایم و نشانه‌هایی را وضع نمایند تا زبان نوشتار را تا حدودی نزدیک به زبان گفتار سازند و نقصهای موجود در آن را تا حد بسیاری بر طرف سازند.

نشانه گذاری یا نقطه گذاری که آن را به زبان فرانسه (PONCTUATION) و به زبان انگلیسی (PUNCTUATION) گویند، مجموعه‌ی علامت‌ها و نشانه‌هایی است که در امر کتابت و نویسندگی برای نشان دادن حالات درونی و احساسات نویسنده و تعیین کیفیت بیان کلام در مقام تعجب، امر یا استفهام و همچنین جای وقف و وصل سخن، به کار می‌رود و موجب سهولت و صحت خواندن و درک معنا می‌شود (عماد افشار ۹۷).

چند سده پیش از این آریستوفان ۱ (ARISTOPAES) بیزانسی شیوه ای ساده برای نقطه گذاری ابداع کرد. ظاهراً او بدنبال راهی بود تا شاگردانش بهتر بتوانند هومیروس ۲ [=همر] را بخوانند و با جان و دل خویش پیوند دهند (ادیب سلطانی ۷۱).

در سده های نخست قرون وسطی شمار نشانه‌ها فزونی گرفت و با آمدن چاپ در میانه سده پانزدهم کاربرد آنها به یکباره فراگیر شد. در پایان همین سده، الدوس مانوتیوس و نیز نویسنده‌های با نگراره‌های ویرگول و نقطه و دو نقطه و نقطه ویرگول و پرسش به نیکی بیاراست و از آنها به فراخی و گستردگی سود جست. از این روی اگر او را نخستین آفریننده و بنیانگذار نشانه‌های نقطه گذاری بدانیم بر گراف و خام داوری نکرده ایم. در کتابهای ویلیام کاکستون انگلیسی نیز در پایان همین سده جای پای نشانه‌های ویرگول

و نقطه و کج خط دیده می‌شود. پراتز برای نخستین بار در سده پانزدهم یا آغاز سده شانزدهم پرده از رخسار برگرفت و در دو سده دیگر نشانه‌های شگفتی و خط تیره و گیومه و آپوستروف و تورفتگی آغاز پاراگرافها برای گشودن پاره ای گره‌ها و دشواریها پای به پهنه نشانه‌ها نهادند. در میان سده بیستم شیوه نامه نگارش و چاپ و حروفچینی گسترش بسزایی یافت و یافته‌های تازه در زمینه برجسته نمایی و ساختاربندی متن به نشانه‌های پیشین افزوده شدند و سرانجام با نوشتن شیوه نامه شیکاگو و شیوه نامه‌های داخلی سازمان نشر مک گروهیل و پاره ای استانداردهای ISO, ANSI و... نقطه گذاری نوین سده بیستم سروسامان گرفت (رمضانی ۹۲، ۹۳).

در خطهای ایرانی پیش از اسلام بعضی نشانه‌ها وجود داشته‌اند که به مقوله نقطه گذاری مربوط می‌شوند. در متنهای اوستایی و پهلوی با خطوطی مواجه می‌شویم که ظاهراً کاربردی چون برخی علائم کنونی، از جمله نقطه و ویرگول داشته‌اند. در خط پارسی باستان نیز نشانه‌های Y و < [؟] برای جداکردن واژه‌ها بکار می‌رفته‌اند (ادیب سلطانی ۷۰).

کار ترجمه در کشور ما نیز با کتابهای درسی دارالفنون رونق گرفت و بر اثر احیاء صنعت چاپ و اعزام محصلین به خارج گسترش یافت. از آنجایی که هدف تأسیس این مؤسسه تربیتی در زمان عباس میرزا اخذ تمدن و علوم و معارف مغرب زمین بود، بنابراین به استخدام معلمین خارجی اقدام گردید و کتب درسی خارجی به فارسی برگردانده شد. پس از چندی به دستور عباس میرزا به ترجمه آثار ادبی نیز پرداختند. از آنجایی که محصلین، بیشتر به فرانسه اعزام می‌شدند، زبان فرانسه در کشور رایج و آثار بسیاری از آن به فارسی برگردانده شد (صفارزاده ۱۹).

در اوایل سلطنت فتحعلی شاه قاجار، گسترش ارتباط با کشورهای اروپایی زمینه را برای آشنایی ایرانیان با زبانهای بیگانه - بخصوص فرانسه - فراهم ساخت و برخی به ترجمه آثار آنان پرداختند. همین امر سبب شد که ایرانیان اندک اندک نشانه‌های معمول در زبانهای غربی را در زبان فارسی نیز بکار برند. در آغاز مترجمان بعضی از علائم از قبیل نقطه و علامت سؤال و غیره را که مهمتر می‌دانستند مورد استفاده قرار دادند و سپس بتدریج، دیگر نشانه‌ها را وارد نوشته‌های فارسی شد. تداول علائم مورد بحث را در ایران باید همزمان با آغاز کار چاپ و انتشار روزنامه، یعنی نیمه دوم قرن سیزدهم هجری قمری دانست. گویا نخستین کسی که در زبان فارسی به قواعد نقطه گذاری اشاره کرده «حسین کاشف» مؤلف «دستور زبان فارسی»

است. وی در این کتاب نشانه‌ها و علائم نقطه گذاری را زیر عنوان «اعجام» مورد بحث قرار داده است (عماد افشار ۹۷، ۹۸).

در حال حاضر نیز کاربرد علائم آنچنان مرسوم گشته است که می‌توان گفت جزء جدایی ناپذیر هر متنی محسوب می‌شود. استفاده درست و بجا از این علائم بر اعتبار و صحت هر نوشته ای می‌افزاید و نویسندگان نیز سعی دارند تا به نحو احسن از این علائم بهره گیرند و متنی خوانا و قابل فهم از خویش به جای گذارند. در ادامه با نحوه کاربرد علائم نشانه گذاری و مثالهایی برای فهم بهتر مطالب آشنا می‌شویم. سعی بر این بوده است که از کتابهای معتبر در زمینه نگارش فارسی استفاده شود. برای اطلاع بیشتر نسبت به این علائم می‌توانید به کتابهای نام برده شده در فهرست منابع رجوع کنید (از جمله کتاب راهنمای ویرایش دکتر غلامحسین زاده و راهنمای آماده ساختن کتاب از میرشمس‌الدین ادیب سلطانی و...).

مهمترین علائم نشانه گذاری

نام نشانه	شکل نشانه	عملکرد عمده نشانه	نحوه کاربرد نشانه	مثالها
نقطه	.	نشانه مکث کامل است.	<p>۱- در پایان جمله‌های خبری و امری.</p> <p>۲- برای مشخص کردن حرفهای اختصاری (لازم است پس از هر حرف نقطه گذاشته شود).</p> <p>۳- پس از ذکر مشخصات منابع.</p> <p>۴- در صورتی که واژه ای به جای جمله کامل بکار رود.</p>	<p>۱- بنده آنی که در بند آنی. / بیا تا گل برافشانیم و می در ساغر اندازیم. ۲- ه. ق. (هجری قمری) ۳- غلامحسین زاده، غلامحسین؛ راهنمای ویرایش؛ تهران: سمت، ۱۳۷۹. ۴- آهو. [مثلا در پاسخ «چه دیدی؟»]</p>
ویرگول	,	نشانه مکث کوتاه است و در نتیجه، بیشتر تابع لحن کلام است.	<p>۱- بین دو کلمه مستقل که امکان خوانده شدن با کسره اضافه را دارد.</p> <p>۲- در دو طرف عطف بیان و بدل.</p> <p>۳- بین کلمه‌ها و ترکیبهایی که در کنار هم می‌آیند و از نظر دستوری یک نقش دارند.</p> <p>۴- بین کلمه‌ها، عبارتها و یا جمله‌های همپایه.</p> <p>۵- میان عبارتها و جمله‌های غیر مستقل یا وابسته یک جمله کامل.</p> <p>۶- برای جدا کردن اجزاء نشانی، تاریخ و جداکردن اعداد.</p> <p>۷- پس از منادا به طور کلی. (در صورتی که حالت ندایی قوی باشد از نشانه عاطفی استفاده می‌شود).</p> <p>۸- برای جداکردن نام کتاب از نام نویسنده و یا بالعکس.</p> <p>۹- پس از «بله»، «بلی»، «آری»، «نه» و مانند آنها، هنگامی که این واژه‌ها جمله ای را معرفی کنند یا پیش آورند.</p> <p>۱۰- پس از قیده‌ها یا عبارتهای قیدی که وقفه ای در فکر مطرح کنند، مانند «با اینهمه»، «مع ذلک کله»، «مع هذا»، «علی ای حال»، «وانگهی»، «بعلاوه»، «مثلا» و مانند آنها. (پس از «یعنی» نباید ویرگول گذاشت.)</p>	<p>۱- امام، امت اسلام را زنده کرد. ۲- محمد بن زکریای رازی، کاشف الکل، از دانشمندان بزرگ ایران است. ۳- او انسانی شریف، مؤدب، فروتن و مهربان است. ۴- یا یکش، یا دانه ده، یا از قفس آزاد کن. ۵- هر لاله که می‌بینی، داغ غم او دارد. ۶- تهران، میدان انقلاب، دانشگاه تهران. / تمام شد به تاریخ چهارشنبه، دوازدهم فروردین ۱۳۶۸. / ۵، ۷، ۱۲، ۴۰ از اعداد مقدس هستند. ۷- علی جان، کی آمدی؟ ۸- غلط ننویسیم، ابوالحسن نجفی. ۹- آری، دنیا به کس وفا نکند. ۱۰- با این همه، ادامه زندگی برایش شیرین بود.</p>

نام نشانه	شکل نشانه	عملکرد عمده نشانه	نحوه کاربرد نشانه	مثالها
نقطه ویرگول	؛	نشانه مکث طولانی و حاد فاصل بین ویرگول و نقطه. (به نقطه نزدیکتر است.)	<p>۱- در جمله‌های مرکب، قبل از کلمه‌ها و عبارتهای توضیحی. (در صورتی که توضیح بعد از این کلمه به مفهوم جمله قبل برگردد.)</p> <p>۲- بین جمله‌های متعدد ظاهراً مستقل در یک موضوع کلی.</p> <p>۳- برای تأکید بیشتر روی جملات مربوط به هم با درنگ - نقطه، آنها را از هم جدا می‌کنیم.</p> <p>۴- هر گاه متنی جنبه فهرست داشته باشد و بخشهای آن خود دارای ویرگول، پرانتز یا ارقام باشد، در این صورت میان بخشهای آن نقطه - ویرگول قرار می‌گیرد</p>	<p>۱- کتابها مانند آدمها هستند؛ یعنی فقط تعداد محدودی از آنها نقش مهمی در دنیا بازی می‌کنند.</p> <p>۲- فراق، کوه را هامون کند؛ هامون را جیحون کند؛ جیحون را پرخون کند؛ پس با این دل ضعیف چون کند؟</p> <p>۳- از او هیچ گونه تشویق و تقدیری نشد؛ ترفیع نگرفت؛ شغلش را هم از دست داد.</p> <p>۴- آثار عمده نیوتن عبارت اند از: اصول ریاضی فلسفه طبیعی (چاپ لندن، انجمن پادشاهی، ۱۶۸۷)؛ نوریک [= اپتیک = مبحث نور] (۱۷۰۴)؛...</p>
دو نقطه	:	نشانه توضیح است و به جای کلمه‌ها و عبارتهای توضیحی به کار می‌رود.	<p>۱- بعد از کلمه‌ها و عبارتهای توضیحی</p> <p>۲- پیش از مجموعه ای از شواهد و مثالها و اقسام و اجزا.</p> <p>۳- گاهی قبل از نقل قول، علاوه بر به کار بردن گیومه.</p> <p>۴- برای جدا کردن شماره آیه، یا شماره جلد از شماره صفحه. (معمولاً شماره سوره یا جلد در سمت راست و شماره آیه یا صفحه در سمت چپ می‌آید)</p> <p>۵- گاهی برای جدا کردن اجزا ساعت.</p> <p>۶- گاهی به جای «یعنی» بویژه در متنهای فشرده مانند واژه نامه‌ها، پانوشتها و مانند آنها.</p>	<p>۱- تنها ره سعادت: ایمان، جهاد و شهادت است.</p> <p>۲- و این شراب بر انواع است: شراب محبت، شراب عشق، شراب وصال و شراب جمال.</p> <p>۳- امام علی (ع) فرمودند: «فقر و بی نیازی ما، پس از عرضه شدن بر خدا آشکار خواهد شد».</p> <p>۴- خداوند می‌فرماید: «هر کسی که نفس خویش را تزکیه نمود، رستگار گشت».</p> <p>۵- ۱۸: ۴۰ (هجده و چهل دقیقه)</p> <p>۶- همان گویی: تکرار مکررات</p>

نام نشانه	شکل نشانه	عملکرد عمده نشانه	نحوه کاربرد نشانه	مثالها
نشانه عاطفی	!	برای نشان دادن حالت‌های احساسی و عاطفی مؤکد. (هر گاه حالت‌های احساسی و عاطفی با تأکید همراه نباشد، الزامی در به کار بردن نشانه عاطفی وجود ندارد.)	۱- پس از واژه یا عبارت یا جمله ای که برای احساس و عاطفه قوی و ناگهانی بیان می‌شود. ۲- برای تأکید فعل امر یا واژه یا عبارتی که عملاً جنبه فعل امر داشته باشد. ۳- برای منادا در سخنرانیها و گاه پس از عنوان خطابه نامه‌ها.	۱- آفرین! ۲- بکوشید در راه ایمان! ۳- برادران، هموطنان! برای رسیدن تا به اوج استوار باشید. / مادر عزیزتر از جانم! از اینکه سالها...
نشانه پرسش	؟	نشانه جملات سؤالی مستقیم و غیر مستقیم.	۱- در پایان جمله‌های پرسشی مستقیم. ۲- بعد از جمله‌های استفهام انکاری و بعد از جمله‌های پرسشی ای که جنبه خواهش مؤدبانه دارند. ۳- گاهی برای بیان مفهوم تردید یا استهزاء از این نشانه استفاده می‌شود، در این صورت نشانه پرسش حتماً باید در داخل پرانتز (یا قلاب) بیاید.	۱- به کجا چنین شتابان؟ ۲- نگفتم برو؟ / ممکن است از اینجا برخیزید؟ ۳- آقای خادمی (؟) برای اولین بار به این موضوع اشاره کرد.
گیومه	(())	برای «مشخص کردن» به کار می‌رود.	۱- مشخص کردن آغاز و انجام نقل قول. ۲- برای تأکید حرفها، کلمه‌ها و یا عبارتهای موجود در متن. ۳- هرگاه واژه یا اصطلاح یا عبارتی به مفهومی خاص به کار رود یا نویسنده قصد عاطفی داشته باشد (کنایه، تمسخر)، یا بخواهد تأکید کند که اصطلاحی که به کار می‌رود از آن خود او نیست. ۴- در فارسی اکثراً عنوان مقاله‌ها و جستارها را در گیومه می‌گذارند.	۱- خداوند می‌فرماید: «بدرستی که انسان نسبت به پروردگارش ناسپاس است». ۲- تنها راه «سعادت» پیروی از دستورات دین است. ۳- به نظر ایشان این کار چندان «خدا پسندانه» نیست. ۴- علّامی، ابوالفضل؛ «علایم وقف سجاوندی»، نشریه رشد آموزش

نام نشانه	شکل نشانه	عملکرد عمده نشانه	نحوه کاربرد نشانه	مثالها
پرائتز (دو کمان یا دو هلال)	()	برای جدا کردن توضیحات نسبتاً اضافی به کار می‌رود.	<p>۱- برای توضیح خارج از متن و هدایت خواننده و جلب توجه او به معنی کلمه و عبارت یا منبع مراجعه.</p> <p>۲- هرگاه عبارت معترضه ای در داخل عبارت معترضه دیگری قرار گیرد.</p> <p>۳- هرگاه عبارت معترضه از جمله دور باشد، می‌توانیم آن را در بین دو کمان قرار دهیم.</p> <p>۴- برای در برگرفتن: معرفی اختصاری مأخذ در متن، سنوات ولادت و وفات یا حکومت و وزارت و نظایر آن، معنی واژه (ترجیحاً با علامت مساوی).</p>	<p>۱- در مواقع استیصال (درماندگی) می‌بایستی...</p> <p>۲- این نمایشنامه - که از نوشته‌های خوب گوهر مراد (شما هم حتماً او را می‌شناسید) می‌باشد- مدت زیادی روی صحنه بود.</p> <p>۳- این موضوع (از اینکه دوباره آن را مطرح می‌کنم، پوزش می‌خواهم) بهتر است که هم اکنون مورد بحث قرار گیرد.</p> <p>۴- لوئی پاستور (۱۸۲۲-۱۸۹۵) / روغن وِرد (=گل سرخ).</p>
قلاب (کروشه)	[]	نشانه اضافه کردن مطلبی یا توضیحی در ضمن نوشته یا سخن شخص دیگری است.	<p>۱- هرگاه لازم باشد توضیح اضافی در متنی داده شود.</p> <p>۲- دستورهای اجرایی در نمایشنامه‌ها، داخل قلاب ذکر می‌شود.</p> <p>۳- در تصحیح متون کهن برای افزودن از طرف محقق.</p>	<p>۱- [آری] جهنم [از دیرباز] کمینگاهی بوده است.</p> <p>۲- امید [نزدیک پنجره می‌رود] قطره باران را لمس می‌کند.</p> <p>۳- ابوعلی رودباری گوید: مردان چهار [تن] بودند [در روزگار خویش].</p>
نشانه حذف و تعلیق	...	نشانه افتادگی یا حذف کلمه، یا قسمتی از کلمه، یا عبارت، یا جمله و یا بخشی از متن است.	<p>۱- برای نشان دادن ناتمام ماندن یا حذف پاره ای از سخن.</p> <p>۲- نشانه تعلیق هنگامی به کار می‌رود که در متن تأمل و ابهامی پیش آید و نویسنده بخواهد خواننده را با تخیلاتش آزاد بگذارد.</p>	<p>۱- فقر و بیکاری و... از عوامل فساد در جامعه است.</p> <p>۲- می‌رود نعره زنان. وین بانگ باز از دور می‌آید: - «آی آدم‌ها»...</p>

نام نشانه	شکل نشانه	عملکرد عمده نشانه	نحوه کاربرد نشانه	مثالها
خط فاصله (خط کوتاه)	-	نشانه جدا سازی (فاصله انداختن) و بیشتر در دو طرف جمله یا عبارت معترضه می آید.	<p>۱- در آغاز بندهای کوتاه فرعی، بدون شماره گذاری یا دسته بندی عددی و حرفی، بعد از دو نقطه.</p> <p>۲- به جای تکرار نام گوینده در آغاز مکالمه های تلفنی و نمایشی در بین دو نفر.</p> <p>۳- برای پیوند دادن یک ترکیب دو وجهی.</p> <p>۴- برای شکستن کلمه ای که در پایان سطر نمی گنجد.</p> <p>۵- به معنی تا، بین دو عدد.</p> <p>۶- برای نشان دادن قطع سخن و عوض شدن مسیر آن.</p> <p>۷- برای جدا کردن (واحد های کلامی، کلمه ها، شماره ها، مشخصات کتابهای مختلف از یکدیگر و مانند اینها) نیز به کار می رود.</p> <p>۸- برای نشان دادن لکن کلامی که در آن، بعضی از اجزا کلمه بصورت بریده، ولی بدون فاصله ادا شوند.</p>	<p>۱- انسان مؤمن کسی است که: - مطیع فرمانهای خدا باشد؛ - از لذات زودگذر دنیا چشم پوشد.</p> <p>۲- الو - بله - سلام - علیکم السلام</p> <p>۳- فرهنگ ایرانی - اسلامی</p> <p>۴- کتاب - خانه</p> <p>۵- ساعت ۹-۱۱ درس می خوانم.</p> <p>۶- تا او را آنجا دیدم - نه بهتر است چیزی نگویم.</p> <p>۷- آ - زا - دی</p> <p>۸- م - م - مگه نمی شنوی؟ ... با - با تو هستم.</p>
ممیز یا خط مایل	/	برای جدا کردن می آید.	<p>۱- برای جدا کردن تاریخهای هجری و میلادی و شمسی و قمری.</p> <p>۲- برای جدا کردن ماه و روز و سال.</p> <p>۳- برای نشان دادن کلمه های معادل که تغییر و تبدیل و یا تخفیف شکل داده اند.</p> <p>۴- برای جدا کردن دو مصرع شعر در متنهای فشرده یا زیرنویس. (در نوشته های مخلوط از نظم و نثر از ممیز فرد (/) برای جدا کردن مصراعها و از ممیز زوج (//) برای جدا کردن بیتها استفاده می شود).</p> <p>۵- در ریاضیات خط مایل، نشانه تقسیم کسر متعارفی و نسبت است.</p> <p>۶- گاهی برای نشان دادن گونه های یک واژه به کار می رود.</p> <p>۷- زمانی که مقصود نشان دادن شماره سوره ها و آیه های قرآن کریم باشد.</p>	<p>۱- قرن / پانزدهم؛ ۱۳۶۹ ش / ۱۹۹۰ م.</p> <p>۲- ۱۳۶۵/۳/۱۲</p> <p>۳- کالزار / کارزار</p> <p>۴- مشکلی دارم ز دانشمند مجلس باز پرس / توبه فرمایان چرا خود توبه کمتر می کنند.</p> <p>۵- ۳ = ۱۲/۴</p> <p>۶- بادروج (یا بازروج / بادروگ / بادروز / بادرو)</p> <p>۷- «فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا» (قرآن کریم ۵/۹۴)</p>

نام نشانه	شکل نشانه	عملکرد عمده نشانه	نحوه کاربرد نشانه	مثالها
خط تابدار	~	نشانه تکرار است.	در فرهنگها به جای تکرار مدخل اصلی به کار می‌رود.	پلاس: پشمینه ستر ~ در گردن: عزادار شدن
خط بلند	—	به جای تکرار عبارت به کار می‌رود.	در نوشتن فهرستهای منابع به جای تکرار نام نویسنده.	بهاءالدین خرّمشاهی؛ قرآن شناخت —————؛ قرآن پژوهی؛...
پیکان	←	نشانه ارجاع است. (در فارسی معمولاً از راست به چپ به کار می‌رود. اگر جهت آن به بالا باشد یعنی به موضوع قبلی مراجعه کنید و اگر به سمت پایین باشد یعنی به موضوع بعدی مراجعه کنید.)	۱- در متون غیر فرمولی به معنی «رجوع کنید به» به کار می‌رود. ۲- کاربرد پیکان در جاهایی که صرفه جویی مکانی مطرح باشد، مانند پانوشتها و متنهای فشرده توصیه می‌شود.	
ستاره	*	برای هدایت خواننده به پاورقی به کار می‌رود.	برای ارجاع، نشاندار کردن، جلب توجه، بیان نکته و مانند آن به کار می‌رود.	

نشانه‌های سجاوندی در قرآن

بارها این آیه شریفه را دیده و خوانده ایم که «وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً» [مزمّل ۴]. این دستوری است که خداوند متعال به رسولش داده تا حین قرائت قرآن، به روش بیان آیات و نظم و ترتیب آنها توجه خاص شود؛ بنابراین بهترین روش قرائت قرآن ترتیل است.

به این موضوع در آیات دیگری از قرآن نیز اشاره شده است از جمله آیه ۳۲ سوره فرقان «وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً» (و کسانی که کافر شدند، گفتند: «چرا قرآن یکجا بر او نازل نشده است؟») این گونه [ما آن را به تدریج نازل کردیم] تا قلبت را به وسیله آن استوار گردانیم، و آن را به آرامی [بر تو] خواندیم. ۳ و یا در آیه ۱۰۶ سوره اسری «وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا» (و قرآنی [با عظمت را] بخش بخش [بر تو] نازل کردیم تا آن را به آرامی بر مردم بخوانیم، و آن را به تدریج نازل کردیم). ۴

این آیات و تمامی آیاتی که به بحث روش قرائت قرآن پرداخته، ما را به اهمیت این موضوع و دقت در رسیدن به نحوه صحیح قرائت قرآن متوجه می‌سازد. هدف خداوند از بیان این آیات رساندن ما به طریق و روش درست خواندن و شیوا قرائت کردن کلامش است که با حصول به این امر یقیناً فهم بهتر و دقیق تری از معانی آیات بدست خواهد آمد؛ بنابراین پی بردن به نحوه قرائت بدین روش وظیفه هر مسلمان دلباخته به کلام وحی است.

یکی از مهمترین ویژگیهای روش ترتیل، توجه به محلهای وقف است. در مجمع البیان چنین آمده است: ام سلمه نقل می‌کند که رسول خدا (ص) قرآن که می‌خواند، هر آیه را از آیه دیگر جدا می‌نمود (م. طباطبایی ۳۰۸) این موضوع بیانگر اهمیت بحث وقف و ابتدا در قرائت آیات قرآن است.

امیرالمؤمنین علی - علیه السلام - در خطبه ۱۹۳ نهج البلاغه (خطبه همام) فرمودند: «تَالِینَ لِأَجْزَاءِ الْقُرْآنِ يُرْتَلُّونَهُ تَرْتِيلاً» پرهیزگاران قرآن را جزء به جزء و با تفکر و اندیشه می‌خوانند (۲۸۷).

تمامی این تأکیدها در نحوه قرائت قرآن، قرآن پژوهان و دانشمندان را بر آن داشت تا مبانی و ملاکهایی را برای شناخت محلهای وقف قرآن بیابند. زیرا می‌دیدند بسیاری از مشکلات قرآن خوانان - خصوصاً غیر عربها - این است که محلهای درستی را برای توقف قرائت و تجدید نفس بین آیات انتخاب نمی‌کنند و بر